

Jerzy Kunicki-Goldfinger

"The conservation of glass and ceramics : research, practice and training", pod. red. Normana H. Tennenta, wyd. James (Science Publishers) Ltd. ; London 1999 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 53/3 (210), 338-340

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cji poświęconej tak wyjątkowej dziś architekturze niewątpliwie szybko zniknie z półek księgarskich i pomyśleć trzeba będzie o kolejnym wydaniu książki obejmującej już znacznie większy obszar województwa świętokrzyskiego. Wskazane tu sugestie uzupełnień mogą publikację tę jeszcze bardziej wzbogacić. Należy podkreślić przede wszystkim znaczący wkład pracy autorki w przygotowaniu dzieła. Obszerna i różnorodna cytowana bibliografia oraz bogata kwerenda archiwalna świadczą o znakomitym warsztacie naukowym; profesjonalizm zawodowy potwierdza też sposób wnioskowania oparty o krytykę źródeł i opracowań. Proponowałbym autorce, w przypadku kolejnego wydania, aby trochę więcej napisała o ludziach, duchownych i świeckich, inicjatorach, fundatorach i twórcach świątyń. Może także o ich historycznym wystroju. Dane te stać się mogą także przyczynkiem do poznania lokalnych dziejów miejscowości, w których świątynie się znajdowały, fak-

tów uymykających na ogół historykom regionalistom.

Teren byłego województwa kieleckiego, obecnie także świętokrzyskiego dostarcza ważnych przykładów do prezentacji kościelnej budownictwa na ziemiach polskich. To tu, w miejscowości Zborówek, w gminie Pacanów, co udowodnił najwybitniejszy polski znawca kościelnej architektury drewnianej Ryszard Brykowski, znajduje się kościół parafialny p.w. św. Idziego Opaty, pochodzący z 1459 r. „będący obecnie najstarszym pewnie datowanym i zachowanym w Polsce drewnianym obiektem sakralnym”². Pozostałe kościoły wznoszono w następnych stuleciach, ostatni w latach czterdziestych XX w. Aktualnie na terenie byłego województwa kieleckiego znajduje się 39 kościołów drewnianych. Z wyjątkiem dwóch, pozostałe są użytkowane jako obiekty sakralne. Autorka informuje, że większość z nich znajduje się w dobrym stanie technicznym. Sytuacja ta pozwala przypuszczać, że może minęła już wśród

parafian moda zamiany drewnianych świątyń na murowane.

Anna Piasecka, pisząc w przedmowie o swych obawach o los drewnianych świątyń, podkreśla sprawę jakże ważną nie tylko w przypadku tej architektury zabytkowej: „Konieczna jest zatem powszechna edukacja, by uzyskać akceptację tych wartości, jakie reprezentuje drewniana architektura sakralna, dowodząca wysokiego kunsztu artystów i rzemieślników minionych epok. W programy szkolne należy włączyć tematy związane z ochroną krajobrazu kulturowego, by nauczyć młodzież poszanowania dziedzictwa i rodzimej tradycji. Szczególnie ważne jest to w okresie, gdy obecna moda budowania wprowadza nowe wzorce unifikujące architekturę europejską. Jednym z pierwszych warunków ochrony dziedzictwa jest poznanie jego wartości. Mam nadzieję, że katalog przyczyni się do poznania i popularyzowania tych zagadnień”. Niewątpliwie autorka katalogu osiągnęła również swoje zamierzenie i w tym zakresie.

Adam Penkalla

2. R. Brykowski, *Drewniany gotycki kościół w Zborówku z 1459 r.*, „Biuletyn Hi-

storii Sztuki” 1968, nr 3, s. 362–371; tenże, *Drewniana architektura kościelna*

w Małopolsce XV wieku, Wrocław 1981, s. 25, 70, 110, 155.

The Conservation of Glass and Ceramics. Research, Practice and Training,
pod red. Normana H. Tennenta, wyd. James & James (Science Publishers) Ltd.,
London 1999, ss. 293, fot. kolorowe, cz.-b., rysunki, tabele itp.

Prezentowana książka jest pracą zbiorową wydaną pod redakcją Normana H. Tennenta, jednego z nielicznych specjalistów zajmujących się problematyką badawczą i konserwatorską związaną z zabytkowym szkłem i ceramiką. Obecnie pracuje on w Instytut Collective Nederland w Amsterdamie, który został utworzony w 1997 r. z połączenia trzech instytucji: Central Research Laboratory for Objects of Art and Science, State Training School for

Conservators i The Netherlands Office for Fine Arts. Wcześniej związany był m.in. z uniwersytetami w Glasgow i Strathclyde oraz z Glasgow Museum. Był jednym z redaktorów „Studies in Conservation”, oraz koordynatorem Grupy Roboczej: Glass, Ceramics and Related Materials, działającej w ramach ICOM–Committee for Conservation (ICOM–CC).

Idea wydania tej książki powstała w czasie międzynarodowego sympozjum pt. „Conservation of

Glass and Ceramics”, zorganizowanego przez ICOM–CC, Working Group „Glass, Ceramics and Related Materials”, które odbyło się w Amsterdamie w 1991 r.¹ Wygłoszone tam referaty obejmowały szeroki wachlarz zagadnień, począwszy od badań, poprzez praktykę konserwatorską, na nauczaniu zawodu kończąc. Właśnie idea połączenia tych trzech, z reguły oddzielnie traktowanych tematów leżała u podstaw zredagowania prezentowanej książki. Spośród

1. J. Kunicki–Goldfinger, *Konserwacja ceramiki i szkła. Międzynarodowe Sympozjum w Amsterdamie, 2–4 września 1991 r.*

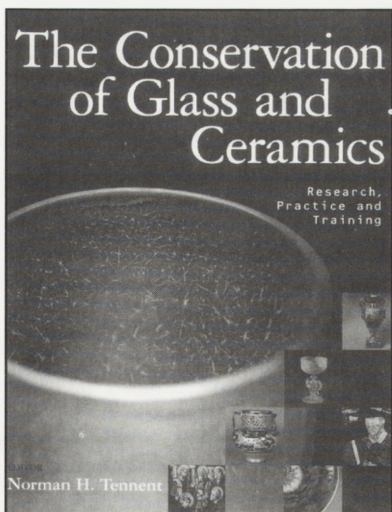
(sprawozdanie), „Ochrona Zabytków” 1992, nr 1–2, s. 117–118.

28 zawartych w niej artykułów, w 6 przedstawiona jest problematyka wstępnie zreferowana wiele lat temu, właśnie w czasie tej konferencji amsterdamskiej. Polecana książka jest niewątpliwie jedną z najważniejszych pozycji traktujących o rozumianej w tak szeroki sposób konserwacji szkła i ceramiki. Obok ostatnio wydanych materiałów ze spotkania Grupy Roboczej „Glass, Ceramics and Related Materials” ICOM-CC w Helsinkach², dwóch monografii poświęconych odpowiednio ceramice — autorstwa S. Buys i V. Oakley³, oraz szkłom — autorstwa R. G. Newtona i S. Davison⁴, oraz, być może, obok jeszcze jednej, starszej pracy R. Wihra⁵, omawiana publikacja powinna stać się dobrze znana tym wszystkim, którzy w swojej pracy, czy w ramach swoich zainteresowań, spotykają się z zabytkowym szkłem, ceramiką, emalią i innymi pokrewnymi materiałami.

Poszczególne zagadnienia, które zostały w niej poruszone, z pewnością zainteresują zarówno konserwatorów, analityków, archeologów, etnografów, historyków sztuki, muzealników, nauczycieli akademickich, kolekcjonerów, czy wreszcie badaczy z wielu dyscyplin naukowych niezwiązanych bezpośrednio z ochroną zabytków lub w ogólności z dziełami sztuki.

W książce, która na pewno nie jest podręcznikiem, ani żadnym rodzajem kompendium wiedzy, omówione są konkretne zagadnienia. Niektóre z nich są potraktowane przeglądowo, stanowiąc też dobre źródło bibliograficzne, gdyż przygotowane są bardzo rzetelnie i fachowo, w innych omówione są różne zagadnienia szczegółowe. Każde z nich wnosi wiele nowych informacji i traktuje o różnych problemach, z którymi spotykamy się często na co dzień, nie zawsze potrafiąc sobie z nimi poradzić.

Dobór autorów, spośród znanych specjalistów i autorytetów

z wielu przodujących ośrodków, gwarantuje wysoki poziom opracowań. Pośród autorów reprezentowane są ośrodki amerykańskie, kanadyjskie, angielskie, holenderskie, belgijskie, austriackie, hiszpańskie, portugalskie, niemieckie i rosyjskie. Każda praca opatrzona jest na końcu obszerną notką o autorze, zawierającą też jego adres.

Książka poprzedzona jest wprowadzeniem pióra Paula Perrota, byłego dyrektora Corning Museum of Glass. Podzielona jest na trzy części: *Badania*, *Praktyka* i *Nauczenie*.

Na część I *Badania* (s. 5–137) składają się następujące prace⁶: Hannelore Römich, *Historic Glass and Its Interaction with the Environment* (Fraunhofer-Institut für Silicatiforschung, Wertheim, Niemcy); Jennifer L. Mass, *Instrumental Methods of Analysis Applied to the Conservation of Ancient and Historic Glass* (Art Conservation Department, State University College at Buffalo, USA); Simon E. T. Hogg, David S. McPhail, Victoria L. Oakley, Philip S. Rogers, *Modern Instrumental Methods for the Study of the Deterioration of Vessel Glass* (Hogg, McPhail, Rogers — Imperial College, University of London; Oakley — Victoria & Albert Museum, Londyn); Han-

nelore Römich, *Laboratory Experiments to Simulate Corrosion on Stained Glass Windows*; Roy G. Newton, Angela B. Seddon, *Organic Coatings for Medieval Glass* (Centre for Glass Research, University of Sheffield, Wielka Brytania); Manfred R. Schreiner, Ingrid Prohaska, Josef Rendl, Christian Weigel, *Leaching Studies of Potash-Lime-Silica glass with Medieval Glass Composition* (Vienna University of Technology, Schreiner związany też z Academy of Fine Arts w Wiedniu); P. Jane Sirois, *The Deterioration of Glass Trade Beads from Canadian Ethnographic and Textile Collection* (Canadian Conservation Institute, Ottawa); Naomi Earl, *The Investigation of Glass Deterioration as a Result of Storage Systems for Waterlogged Archaeological Glass* (University of Nottingham, Wielka Brytania); Elvira Aura Castro, Maria Teresa Doménech Carbó, *An Appraisal of the Properties of Adhesives Suitable for the Restoration of Spanish Medieval Ceramics* (Departamento de Conservación y Restauración de Bienes Culturales, Universidad Politécnica de Valencia, Hiszpania); Carolina Nunes da Silva, *The Heat Deflection Temperature of Epoxy Resins: A Comparison of Three Products Used in Porcelain Restoration* (Instituto de Artes e Ofícios, Lizbona, Portugalia).

Część II zatytułowana *Praktyka* (s. 138–247) obejmuje następujące prace: Fi Jordan, *The Practical Application of Tinted Epoxy Resins for Filling, Casting and Retouching Porcelain* (Victoria & Albert Museum, Londyn); Jan Daniël van Dam, *The Difference Between Dry and Wet Clay Mixing and the Effect on the Deterioration of Dutch Tiles* (The Rijksmuseum, Amsterdam); Lindsey K. Bogle, *The Conservation of a Collection of Fire-Damaged Ceramics* (prywatna praktyka konserwator-

2. *Glass, Ceramics and Related Materials. Preprints from the Interim Meeting of the ICOM-CC, Glass Ceramics and Related Materials Working Group in Helsinki, 13–16 September 1998*, A. B. Paterakias (ed), ICOM, EVTEK, Vantaa 1998.

3. S. Buys, V. Oakley, *The Conservation and Restoration of Ceramics*, Butterworth-Heinemann Ltd, Oxford 1993.

4. R. Newton, S. Davison, *Conservation of Glass*, Butterworth & Co. (Publishers)

Ltd, London–Boston–Singapore–Sydney–Toronto–Wellington 1989.

5. R. Wihra, *Restaurieren von Keramik und Glass*, München 1977.

6. W nawiasach po tytule podany jest ośrodek, w którym pracuje autor.

ska, Holandia); Stephen P. Koob, *Restoration Skill or Deceit: Manufactured Replacement Fragments on a Seljuk Lustre-Glazed Ewer* (The Corning Museum of Glass, USA); Chralotte Culham, Janet H. Notman, Norman H. Tennent, *Tension Released: An 'Exploding' Chinese Vase* (Culham i Notman — prywatna praktyka konserwatorska, Wielka Brytania); Raisa Starikova, Liudmila Dmitrenko, Nadezhda Kasatkina, Maria Bessmertnaya, with text by Norman H. Tennent, *The Conservation of Ceramics at the State Russian Museum, St Petersburg: Case Studies in the Treatment of Gilded Porcelain* (State Russian Museum, St Petersburg, Rosja); Valentine H. P. Talland, Barbara J. Mangum, *Stained Glass Conservation at the Isabella Stewart Gardner Museum: Putting the Pieces Together* (Isabella Stewart Gardner Museum, Boston, USA); René Weijand, *Challenges and Solutions in the Restoration of Vessel Glass* (prywatna praktyka konserwatorska, Holandia); Chantal Fontaine, *Conservation of Glass at the Institut Royal du Patrimoine Artistique (Brussels): From the Earthquake*

in Liège to the Stained Glass of Loppem (Institut Royal du Patrimoine Artistique, Brussels, Belgia); Sandra Davison, *Historic Cut Glass Chandeliers: Recording and Conservation* (prywatna praktyka konserwatorska, Wielka Brytania); Victoria Oakley, *Five Years on: A Reassessment of Aspects Involved in the Conservation of Glass Objects for a New Gallery at the Victoria and Albert Museum*; Belén Cobo del Arco, *Survey of the National Museums of Scotland Glass Collection* (National Museums of Scotland, Edinburgh); Ida Stamhuis, *A Surprising Experience: New Challenges for the Display of Oriental Ceramics at the Starck Pavilion of Decorative Art in the Groningen Museum* (Groningen Museum, Holandia).

Na część III *Nauczanie* (s. 248–293) składają się następujące prace: Kenneth Watt, *The Ceramics Conservation Course at West Dean College* (West Dean College, Chichester, Wielka Brytania); Kate van Lookeren Campagne, *The Training of Ceramics and Glass Conservators / Restorers at The Netherlands Institute for Cultural Heritage* (The Nederlands In-

stitute for Cultural Heritage, Amsterdam, Holandia); Joost M. A. Caen, *Conservation Education in Glass and Stained Glass at the Antwerp Polytechnic University* (Royal Academy of Fine Arts, Antwerp, Belgia); Pedro Redol, *Training in Stained Glass Conservation at the Centro de Conservação e Restauro da Batalha, Portugal* (Centro de Conservação e Restauro da Batalha, Portugalia); Jonathan Thornton, *Training Ceramics and Glass Conservation at Buffalo State College: An American Perspective Illustrated by Treatment Case Histories* (Art Conservation Department, State University College at Buffalo, USA).

Książka jest bardzo starannie przygotowana i zredagowana, a poszczególne omawiane w niej zagadnienia dobrze ilustrowane. Wydana na dobrym papierze, dostępna jest w twardej lub miękkiej okładce. Wydawnictwo James & James (Science Publishers) Ltd znane jest już dobrze środowisku konserwatorskiemu m.in. dzięki publikacjom materiałów z konferencji organizowanych przez ICOM-CC.

Jerzy Kunicki-Goldfinger